

Теорія та методика навчання

УДК 371.134:502/504:373.3/.5

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18420589>

**Наступність процесу формування екологічної компетентності від
початкової до профільної школи в умовах функціонування гуртків
природничого напрямку**

Скрипник Сергій Васильович

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри екології та біологічної освіти

Хмельницького національного університету.

вул. Інститутська 11, м.Хмельницький, 29016, Україна

ORCID: 0000-0002-9296-9745

E-mail: skrypnyks2@gmail.com

***Анотація.** Мета.* Метою статті є теоретичне обґрунтування концептуальних засад забезпечення наступності процесу формування екологічної компетентності здобувачів освіти від початкової до профільної школи в умовах функціонування гуртків природничого напрямку, а також визначення їхнього педагогічного потенціалу як інтегративного середовища поєднання формальної та неформальної освіти.

Методи. У процесі дослідження застосовано комплекс загальнонаукових і спеціально-педагогічних методів: аналіз і систематизацію філософських, психолого-педагогічних і методичних джерел; порівняльно-зіставний аналіз наукових підходів до трактування понять «екологічна компетентність», «наступність», «позашкільна освіта», «гурткова діяльність»; структурно-функціональний аналіз компонентів екологічної компетентності; моделювання для розроблення концептуальної схеми реалізації принципу наступності в умовах

гурткової роботи; узагальнення та теоретичну інтерпретацію отриманих результатів.

Результати. Установлено, що екологічна компетентність є інтегративним особистісним утворенням, яке охоплює когнітивний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісний і рефлексивний компоненти, розвиток яких відбувається нерівномірно на різних етапах шкільного навчання. Обґрунтовано, що принцип наступності виступає ключовим дидактичним механізмом забезпечення цілісності, системності та неперервності цього процесу. Виявлено, що в початковій школі домінує емоційно-ціннісний компонент, у базовій – пізнавально-діяльнісний, у профільній – світоглядно-рефлексивний. Доведено, що гуртки природничого напрямку створюють оптимальні умови для поетапного ускладнення змісту, форм і методів екологічної освіти, розвитку дослідницьких умінь, формування екологічного мислення та соціально відповідальної поведінки. Запропоновано модель реалізації наступності формування екологічної компетентності в умовах гурткової діяльності, що включає цільовий, змістовий, процесуальний та оцінно-рефлексивний компоненти.

Висновки. Зроблено висновок, що забезпечення наступності формування екологічної компетентності в системі «початкова – базова – профільна школа» є необхідною умовою підвищення якості екологічної освіти. Гуртки природничого напрямку виступають ефективним інструментом інтеграції формальної та неформальної освіти, сприяють варіативності освітніх траєкторій, індивідуалізації навчання та формуванню стійких моделей екологічно доцільної поведінки. Реалізація запропонованої моделі забезпечує поетапний розвиток усіх компонентів екологічної компетентності та сприяє формуванню цілісного екологічного світогляду учнів.

Ключові слова: екологічна компетентність, наступність, гурткова діяльність, позашкільна освіта, природничі гуртки, компетентнісний підхід, екологічна свідомість, сталий розвиток.

Continuity of the process of forming environmental competence from primary to specialized school in the context of natural science club activities

Serhii Vasyliovych Skrypnyk

PhD in Pedagogical Sciences,

Associate Professor of the Department of Ecology and Biological Education,

Khmelnytskyi National University.

11 Instytutska Street, Khmelnytskyi, 29016, Ukraine

ORCID: 0000-0002-9296-9745

E-mail: skrypnyks2@gmail.com

Abstract. Purpose. *The purpose of the article is to theoretically substantiate the conceptual foundations for ensuring the continuity of the process of forming environmental competence of learners from primary to specialized school within the framework of natural science club activities, as well as to determine their pedagogical potential as an integrative environment for combining formal and non-formal education.*

Methods. *The study employed a set of general scientific and specialized pedagogical methods, including the analysis and systematization of philosophical, psychological-pedagogical, and methodological sources; a comparative analysis of scholarly approaches to the interpretation of the concepts of environmental competence, continuity, extracurricular education, and club activities; structural and functional analysis of the components of environmental competence; modeling to develop a conceptual framework for implementing the principle of continuity in club-*

based activities; and generalization and theoretical interpretation of the obtained results.

Results. *It was found that environmental competence is an integrative personal construct that includes cognitive, value-motivational, activity-based, and reflective components, the development of which occurs unevenly at different stages of schooling. It is substantiated that the principle of continuity serves as a key didactic mechanism for ensuring the integrity, systematicity, and consistency of this process. It was revealed that the emotional-value component dominates in primary school, the cognitive-activity component prevails in lower secondary school, and the worldview-reflective component becomes dominant in upper secondary school. It was proven that natural science clubs create optimal conditions for the gradual complication of the content, forms, and methods of environmental education, the development of research skills, the formation of environmental thinking, and socially responsible behavior. A model for ensuring continuity in the formation of environmental competence through club-based activities is proposed, which includes target, content-related, procedural, and evaluative-reflective components.*

Conclusions. *It is concluded that ensuring continuity in the formation of environmental competence within the system of “primary–lower secondary–upper secondary school” is a necessary condition for improving the quality of environmental education. Natural science clubs function as an effective tool for integrating formal and non-formal education, promoting the variability of educational trajectories, the individualization of learning, and the formation of sustainable patterns of environmentally responsible behavior. The implementation of the proposed model ensures the step-by-step development of all components of environmental competence and contributes to the formation of a holistic environmental worldview among students.*

Keywords: *environmental competence, continuity, club-based activities, extracurricular education, natural science clubs, competence-based approach, environmental awareness, sustainable development.*

Постановка проблеми. Сучасна система загальної середньої освіти перебуває в умовах глибоких трансформацій, зумовлених глобальними екологічними викликами, інтеграцією ідей сталого розвитку та переорієнтацією освітнього процесу на компетентнісну парадигму. Відповідно до Концепції Нової української школи, пріоритетним завданням освіти є не лише передавання знань, а й формування здатності особистості до усвідомленого, відповідального та екологічно доцільного способу життя. У цьому контексті екологічна компетентність постає як інтегрований результат навчання, що охоплює знання, цінності, переконання, досвід діяльності та здатність до рефлексії.

Особливої актуальності набуває проблема забезпечення наступності у формуванні екологічної компетентності на різних етапах шкільної освіти – від початкової до профільної школи. Часто екологічні знання та вміння формуються фрагментарно, без чіткої логіки поступового ускладнення змісту, методів і форм діяльності. Це призводить до зниження мотивації учнів, поверхневого засвоєння екологічних понять і відсутності сталих моделей екологічно відповідальної поведінки.

У цьому контексті важливу роль відіграє позашкільна освіта, зокрема гуртки природничого напрямку, які створюють умови для практичного засвоєння екологічних знань, розвитку дослідницьких умінь, формування емоційно-ціннісного ставлення до природи. Саме гурткова діяльність здатна забезпечити неперервність, варіативність і міжвікову наступність екологічного виховання, що не завжди можливо реалізувати в межах формального навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних українських наукових публікацій 2020–2025 років засвідчує, що проблема формування екологічної компетентності здобувачів освіти набуває дедалі більшої актуальності у зв'язку з посиленням глобальних екологічних викликів, трансформаціями освітнього середовища та зміною соціальних пріоритетів. У більшості досліджень екологічна компетентність трактується як інтегративна

якість особистості, що поєднує систему знань про довкілля, ціннісні орієнтації, готовність до відповідальної поведінки та здатність до практичної природоохоронної діяльності [1; 2; 3]. Такий підхід узгоджується з логікою компетентнісної парадигми освіти, яка орієнтує освітній процес не лише на засвоєння знань, а й на формування стійких моделей поведінки та світоглядних установок.

С. Вітвицька (2025) наголошує, що екологічна компетентність не може формуватися фрагментарно, оскільки вона передбачає системність, цілісність і поступовість освітнього впливу, що вимагає узгодженості змісту, форм і методів навчання на різних етапах освітньої траєкторії [2].

У цьому ж контексті О. Онопрієнко та Т. Павлова (2025) підкреслюють, що інтеграція екологічного змісту в різні освітні галузі сприяє формуванню в учнів здатності до міждисциплінарного аналізу екологічних проблем і розвитку критичного мислення [3]. Такі підходи є методологічно важливими, проте в них недостатньо уваги приділено механізмам реалізації принципу наступності між різними віковими етапами.

Дослідження Т. Вдовичина, Т. Сікори та О. Кобилника (2025) підтверджують, що використання цифрових інструментів та інтерактивних технологій значно посилює діяльнісний компонент екологічної компетентності, оскільки сприяє моделюванню реальних екологічних ситуацій і формуванню практичних навичок прийняття рішень [4]. Це свідчить про поступовий перехід від репродуктивних форм навчання до конструктивістських моделей, у яких учень виступає активним суб'єктом освітнього процесу. Водночас автори не розглядають питання вікової диференціації цих інструментів та їх поетапного ускладнення, що є важливим для забезпечення наступності.

Н. Розінкевич (2025) акцентує, що екологічна грамотність і здатність до екологічно відповідальної поведінки мають формуватися на рівні ключових

компетентностей, оскільки вони визначають стиль мислення і життєві стратегії особистості [5].

Подібну позицію підтримують О. Бабенко та А. Безбабний (2025), які доводять, що інтеграція принципів сталого розвитку, зокрема концепції Zero Waste, у зміст шкільних дисциплін сприяє формуванню практичної екологічної свідомості та відповідального споживання [6].

Ці роботи розширюють змістовий спектр екологічної освіти, однак не пропонують системних рішень щодо узгодження таких підходів між різними етапами шкільного навчання.

Окрему групу становлять дослідження, присвячені впливу сучасних соціальних і воєнних викликів на екологічну освіту. С. Толочко (2023) обґрунтовує, що в цих умовах екологічна компетентність набуває додаткового соціального змісту, оскільки пов'язується з відновленням територій, відповідальним ставленням до ресурсів і громадянською активністю [7].

С. Толочко, Н. Бордюг і Л. Міронець (2022) зазначають, що такі обставини вимагають адаптації освітніх програм, що сприяє гнучкості та варіативності змісту екологічної освіти [8]. Проте зазначені праці зосереджуються переважно на змістових аспектах, не розкриваючи механізмів забезпечення наступності в умовах позашкільної діяльності.

Значну увагу сучасні дослідники приділяють міжпредметній інтеграції як чиннику формування цілісного екологічного світогляду.

Так, О. Слижук (2024) доводить, що включення екологічних тем у гуманітарні дисципліни сприяє формуванню емоційно-ціннісного ставлення до природи, розвитку емпатії та відповідального мислення [9]. Такий підхід є важливим для забезпечення наступності між етапами освіти, оскільки дозволяє формувати єдину систему екологічних уявлень незалежно від предметної специфіки.

Особливу роль у формуванні екологічної компетентності відводять позашкільній освіті. І. Фекета (2023) підкреслює, що саме вона створює умови для активної, дослідницької та проєктної діяльності учнів, що сприяє стійкості сформованих компетентностей [10]. У межах гурткової роботи реалізується індивідуалізація освітніх траєкторій, що підвищує мотивацію та практичну значущість навчання.

С. Толочко (2024) доповнює ці положення, зазначаючи, що екологічна освіта є не лише педагогічним, а й психолого-соціальним процесом, спрямованим на формування відповідальності, соціальної зрілості та готовності до участі в суспільно значущих ініціативах [11].

М. Титаренко (2024) доводить, що освітні інновації, орієнтовані на сталий розвиток, створюють умови для переходу від декларативного засвоєння знань до формування практико-орієнтованих компетентностей [12].

Подібні ідеї розвиває О. Бойко (2024), яка підкреслює роль комунікативних практик у формуванні екологічної свідомості, зокрема через міжнародні освітні платформи та іншомовні джерела [13].

Аналіз тематичних публікацій з проблем екологічної освіти (2025) демонструє тенденцію до розширення спектра педагогічних засобів формування екологічної компетентності, серед яких особливе місце займають міждисциплінарні проєкти, польові дослідження та волонтерська діяльність [14].

Т. Скакодуб (2023) доповнює цю картину, обґрунтовуючи важливість диференційованого підходу в роботі з учнями з особливими освітніми потребами, що сприяє інклюзивності екологічної освіти [15].

Узагальнення результатів наведених досліджень дає підстави стверджувати, що сучасна наука накопичила значний теоретичний і методичний потенціал щодо формування екологічної компетентності, проте більшість робіт характеризується фрагментарністю. Автори зосереджуються або на окремих вікових групах, або на певних компонентах компетентності, або на окремих

формах освітньої діяльності. Недостатньо розробленими залишаються питання забезпечення наступності між початковою, базовою та профільною школою, а також інтеграції гурткової діяльності в єдину систему формування екологічної компетентності.

Саме ця прогалина зумовлює наукову актуальність пропонованого дослідження, яке спрямоване на теоретичне обґрунтування цілісної моделі наступності формування екологічної компетентності в умовах функціонування гуртків природничого напрямку. На відміну від попередніх робіт, у статті зроблено акцент на поетапному ускладненні змісту, форм і методів навчання, узгодженні формальної та неформальної освіти, а також розвитку всіх структурних компонентів компетентності в єдиній логіці неперервного особистісного зростання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз сучасних наукових досліджень засвідчує, що проблема формування екологічної компетентності здобувачів освіти є багатоаспектною та активно розробляється в педагогічній теорії й практиці. Водночас, попри наявність значної кількості публікацій, низка важливих аспектів цієї проблеми залишається недостатньо вивченою або потребує подальшого наукового осмислення.

По-перше, більшість досліджень зосереджуються на формуванні екологічної компетентності в межах окремих вікових груп (молодші школярі, підлітки, старшокласники) або на аналізі окремих компонентів цієї компетентності, не розглядаючи її розвиток як цілісний і неперервний процес. У наукових працях простежується фрагментарність підходів, що ускладнює створення єдиної логіки поетапного формування екологічної компетентності від початкової до профільної школи. Таким чином, проблема наступності між освітніми етапами залишається концептуально неоформленою та методично недостатньо забезпеченою.

По-друге, недостатньо дослідженою є роль позашкільної освіти, зокрема гуртків природничого напрямку, як системоутворювального чинника забезпечення наступності. У більшості робіт гурткова діяльність розглядається як додатковий або допоміжний елемент освітнього процесу, а не як повноцінне середовище формування екологічної компетентності. Відсутні моделі, які б інтегрували діяльність гуртків у загальну освітню траєкторію учня та забезпечували узгодженість їх змісту з програмами формальної освіти.

По-третє, у попередніх дослідженнях недостатньо розкрито механізми поетапного ускладнення змісту, форм і методів екологічної освіти відповідно до вікових і когнітивних можливостей учнів. Хоча автори наголошують на необхідності діяльнісного, проєктного та інтерактивного навчання, питання переходу від емоційно-ціннісного сприйняття природи в початковій школі до світоглядно-рефлексивного осмислення екологічних проблем у профільній школі залишається малодослідженим.

По-четверте, спостерігається брак комплексних підходів до оцінювання сформованості екологічної компетентності в умовах позашкільної діяльності. Переважна більшість інструментів діагностики орієнтована на когнітивний компонент, тоді як діяльнісний, ціннісно-мотиваційний та рефлексивний аспекти залишаються менш розробленими. Це ускладнює визначення реальної ефективності освітніх впливів у довготривалій перспективі.

По-п'яте, у наукових джерелах недостатньо уваги приділяється узгодженню формальної та неформальної освіти в контексті формування екологічної компетентності. Відсутні чіткі алгоритми інтеграції шкільних програм і програм гурткової роботи, що призводить до дублювання матеріалу або, навпаки, до змістових розривів між освітніми етапами.

У цьому контексті особливої актуальності набуває потреба в розробленні цілісної теоретичної моделі, яка б поєднувала принцип наступності, віковозорієнтований підхід і потенціал гурткової діяльності в єдину систему

формування екологічної компетентності. Саме на розв'язання цих проблем і спрямоване дане дослідження. Його потенційний внесок полягає у створенні концептуальної моделі наступності формування екологічної компетентності в умовах функціонування гуртків природничого напрямку, обґрунтуванні механізмів інтеграції формальної та неформальної освіти, а також у визначенні педагогічних умов, які забезпечують поетапний розвиток усіх структурних компонентів цієї компетентності.

Формулювання цілей статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування й розроблення концептуальних засад забезпечення наступності формування екологічної компетентності здобувачів освіти від початкової до профільної школи в умовах функціонування гуртків природничого напрямку.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: проаналізувати сутність понять «екологічна компетентність» і «наступність» у контексті сучасної освітньої парадигми; охарактеризувати структурні компоненти екологічної компетентності та їхню вікову динаміку; визначити педагогічний потенціал гуртків природничого напрямку у формуванні екологічної компетентності; обґрунтувати модель реалізації наступності в процесі екологічної освіти засобами гурткової діяльності; окреслити методичні умови ефективного забезпечення наступності між різними етапами шкільного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній педагогічній науці екологічна компетентність розглядається як інтегративне особистісне утворення, що поєднує систему екологічних знань, ціннісних орієнтацій, практичних умінь і навичок, а також здатність до екологічно відповідальної поведінки. Вона не обмежується лише когнітивним компонентом, а передбачає глибоку внутрішню мотивацію до збереження довкілля, усвідомлення особистої відповідальності за стан природного середовища та готовність до активної природоохоронної діяльності.

Структурно екологічна компетентність включає такі компоненти:

- когнітивний, що охоплює систему екологічних знань, уявлень, понять і закономірностей;
- ціннісно-мотиваційний, який відображає ставлення особистості до природи, рівень сформованості екологічних цінностей і мотивів;
- діяльнісний, що проявляється в уміннях і навичках екологічно доцільної поведінки та практичної природоохоронної діяльності;
- рефлексивний, який передбачає здатність до самооцінки власних дій, аналізу екологічних ситуацій і прогнозування наслідків людської діяльності.

Формування екологічної компетентності є тривалим процесом, що потребує системної, послідовної та віковозорієнтованої організації освітнього впливу. Саме тому принцип наступності виступає ключовим дидактичним механізмом її розвитку.

Наступність у педагогіці розглядається як принцип, що забезпечує логічний, послідовний і психологічно обґрунтований перехід від одного етапу навчання до іншого, збереження і розвиток набутих знань, умінь і ціннісних орієнтацій. У контексті екологічної освіти наступність означає не лише змістову узгодженість програм, а й поступове ускладнення видів діяльності, формування нових рівнів екологічного мислення, розширення соціального досвіду учнів.

Реалізація принципу наступності передбачає: врахування вікових і психологічних особливостей учнів; поетапне формування компонентів екологічної компетентності; узгодженість формальної і неформальної освіти; створення умов для особистісного зростання й самореалізації.

Гуртки природничого напрямку створюють унікальне середовище для реалізації зазначених положень, оскільки вони не обмежуються жорсткими рамками навчальних програм, а орієнтуються на інтереси, потреби й індивідуальні можливості здобувачів освіти.

На різних етапах шкільного навчання процес формування екологічної компетентності має свої специфічні риси.

У початковій школі провідним є емоційно-ціннісний компонент. Діти сприймають природу переважно через образи, особисті враження та безпосередній досвід взаємодії. У цей період важливо формувати позитивне ставлення до навколишнього світу, почуття турботи, емпатії, відповідальності.

У базовій школі відбувається активне формування когнітивного компонента. Учні засвоюють системні екологічні знання, вчать аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, розуміти глобальні та локальні екологічні проблеми. Зростає роль діяльнісного компонента через участь у проєктах, експериментах, дослідницькій роботі.

У профільній школі екологічна компетентність набуває характеру світоглядної позиції. Учні здатні до рефлексії, критичного мислення, соціальної активності, усвідомленого вибору екологічно відповідальних стратегій поведінки.

Гуртки природничого напрямку є важливим складником системи позашкільної освіти, що створює сприятливі умови для розвитку екологічної компетентності здобувачів освіти. Їхня специфіка полягає в добровільності участі, варіативності змісту, практичній спрямованості та можливості міжвікової взаємодії, що робить їх ефективним інструментом реалізації принципу наступності.

На відміну від формального навчання, гурткова діяльність орієнтована не лише на засвоєння теоретичних знань, а й на формування досвіду реальної природоохоронної діяльності. Участь у дослідницьких проєктах, польових практиках, екологічних акціях, моніторингових спостереженнях сприяє розвитку активної позиції учнів щодо розв'язання екологічних проблем.

Забезпечення наступності в умовах гурткової роботи передбачає: поступове ускладнення змісту екологічних знань; перехід від наочно-образного

до абстрактно-логічного мислення; розширення спектра практичної діяльності; формування відповідальності за результати власних дій; розвиток рефлексивних умінь.

Таким чином, гуртки природничого напрямку виступають не лише як форма дозвілля, а як потужний педагогічний простір, у якому відбувається інтеграція навчального, виховного та розвивального компонентів екологічної освіти.

З метою забезпечення цілісності та послідовності екологічного розвитку особистості доцільним є впровадження моделі реалізації наступності формування екологічної компетентності в умовах гурткової діяльності.

Ця модель ґрунтується на таких принципах: системності; неперервності; вікової відповідності; інтеграції формальної і неформальної освіти; діяльнісної спрямованості; суб'єктності здобувача освіти. Структурні компоненти моделі:

1. Цільовий компонент – формування екологічно компетентної особистості, здатної до усвідомленого вибору екологічно доцільних моделей поведінки.

2. Змістовий компонент – добір навчального матеріалу відповідно до вікових можливостей учнів: у початковій школі – ознайомлення з природою, формування емоційно-ціннісного ставлення; у базовій школі – систематизація знань, розвиток екологічного мислення; у профільній школі – інтеграція знань, формування світоглядних позицій.

3. Процесуальний компонент – реалізація різноманітних форм діяльності: дослідження, експерименти, екскурсії, проектна діяльність, екологічні квести, дебати, волонтерські ініціативи.

4. Оцінно-рефлексивний компонент – формування вміння аналізувати власні дії, прогнозувати екологічні наслідки та здійснювати самооцінку.

Ефективність формування екологічної компетентності в умовах гурткової діяльності залежить від реалізації комплексу педагогічних умов:

1. Інтеграція змісту формальної та неформальної освіти, що забезпечує цілісність екологічних знань.
2. Віковозорієнтований підхід, який передбачає добір форм, методів і змісту відповідно до психологічних особливостей учнів.
3. Активізація дослідницької діяльності, спрямованої на формування пізнавального інтересу.
4. Створення екологічно насиченого освітнього середовища, яке стимулює екологічно доцільну поведінку.
5. Залучення учнів до соціально значущих екологічних ініціатив, що сприяє формуванню громадянської відповідальності.

Для забезпечення наступності доцільно використовувати такі форми роботи: спостереження за природними об'єктами; дослідницькі мініпроекти; екологічні експедиції; тематичні майстер-класи; природоохоронні акції; інтерактивні тренінги; STEM/STEAM-проекти; дискусійні клуби.

Методи навчання мають бути переважно активними та інтерактивними: проблемне навчання, проєктні технології, кейс-методи, ігрове моделювання, ситуаційний аналіз, мозковий штурм, дослідницькі експерименти.

Формування екологічної компетентності неможливе без урахування соціокультурного контексту. Гурткова діяльність сприяє інтеграції учнів у реальні екологічні практики громади, що дозволяє формувати не лише індивідуальну, а й колективну відповідальність за стан довкілля.

Участь у спільних екологічних ініціативах сприяє розвитку комунікативних навичок, лідерських якостей, уміння працювати в команді, що є важливими складниками ключових компетентностей сучасної особистості.

Висновки.

1. У результаті проведеного теоретичного аналізу встановлено, що формування екологічної компетентності здобувачів освіти є складним, багатовимірним і неперервним процесом, який має здійснюватися з урахуванням

вікових, психологічних та соціокультурних особливостей розвитку особистості. Реалізація цього процесу неможлива без дотримання принципу наступності, який забезпечує логічну послідовність, узгодженість і поступовість розвитку знань, цінностей, умінь і моделей екологічно відповідальної поведінки.

2. Обґрунтовано, що екологічна компетентність є інтегративним особистісним утворенням, яке включає когнітивний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісний та рефлексивний компоненти. Їх формування відбувається нерівномірно на різних етапах шкільного навчання: у початковій школі домінує емоційно-ціннісний аспект, у базовій – пізнавально-діяльнісний, у профільній – світоглядно-рефлексивний. Це зумовлює необхідність диференційованого, але водночас цілісного підходу до організації екологічної освіти.

3. Встановлено, що гуртки природничого напрямку мають значний педагогічний потенціал у забезпеченні наступності формування екологічної компетентності. Вони створюють умови для інтеграції формальної та неформальної освіти, забезпечують практичну спрямованість навчання, сприяють розвитку дослідницьких умінь, формуванню екологічного мислення та соціальної відповідальності. Особливістю гурткової діяльності є її гнучкість, варіативність і орієнтація на інтереси учнів, що дозволяє індивідуалізувати освітню траєкторію кожної дитини.

4. Запропонована модель реалізації наступності у формуванні екологічної компетентності базується на принципах системності, неперервності, вікової відповідності, інтеграції, діяльнісного підходу та суб'єктності. Вона передбачає поетапне ускладнення змісту, форм і методів навчання, розширення спектра практичної діяльності та посилення рефлексивного компонента.

Отже, забезпечення наступності формування екологічної компетентності в умовах функціонування гуртків природничого напрямку є важливим чинником підвищення якості екологічної освіти, розвитку цілісного світогляду здобувачів

освіти та формування їх готовності до активної участі у вирішенні екологічних проблем сучасності.

Список використаних джерел

1. Іноземцев С. А. Методика формування екологічної компетентності молодших школярів у закладах позашкільної освіти. *Наукові записки*. 2025. № 8. С. 12–25. URL: <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ae79038c-97c1-4142-a61d-85fc4661f1b3/content>
2. Вітвицька С. Проблема формування екологічної освіти та компетентності здобувачів освіти. *Вісник педагогіки Запорізького ун-ту*. 2025. Т. XXV. С. 34–48. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/45069>
3. Онопрієнко О., Павлова Т. Пріоритети формування екологічної компетентності особистості учня закладу загальної середньої освіти в умовах непрогнозованих впливів. *Український педагогічний журнал*. 2025. № 3. С. 54–64. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-3-54-64>
4. Вдовичин Т., Сікора О., Кобилник Т. Формування екологічної компетентності учнів у процесі вивчення інформатики. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2025. Т. 110, № 6. С. 100–119. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v110i6.6260>
5. Розінкевич Н. В. Формування ключової компетентності «екологічна грамотність і здорове життя» учнів 5–6 класів засобами сучасної прози. *Педагогіка та природничі науки*. 2025. № 3. С. 33–44. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/51727/1/Rozinkevych_APGN_2025.pdf
6. Бабенко О. М., Безбабний А. А. Розвиток екологічної компетентності учнів через впровадження принципів Zero Waste у викладання хімії. *Педагогічні студії*. 2025. № 1. С. 66–81. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/view/4661>

7. Толочко С. В. Науково-методичні засади формування в старшокласників екологічної компетентності в умовах подолання екологічних наслідків війни. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2023. № 27 (2). С. 224–242. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/view/creators/==0422==043E==043B==043E==0447==043A==043E=3A==0421=2E==0412=2E=3A=3A.html>

8. Толочко С. В., Бордюг Н. С., Міронець Л. П. Формування екологічної компетентності здобувачів освіти для подолання екологічних наслідків війни. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 52, Т. 2. С. 46–49. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/view/creators/==0422==043E==043B==043E==0447==043A==043E=3A==0421=2E==0412=2E=3A=3A.html>

9. Слижук О. Формування екологічної компетентності під час навчання української літератури в 5–7 класах. *Психолого-педагогічні студії і практики*. 2024. № 738. С. 21–36. URL: <https://ipvid.org.ua/index.php/psp/article/view/738>

10. Фекета І. Особливості формування екологічних компетентностей учнів у закладах позашкільної освіти. *Педагогіка природи*. 2023. № 65 (3). С. 47–58. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-3-47>

11. Толочко С. В. Екологічна освіта і виховання як психолого-педагогічний процес формування екологічної компетентності. *Наукові записки ІТА*. 2024. № 12. С. 10–29. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/view/creators/==0422==043E==043B==043E==0447==043A==043E=3A==0421=2E==0412=2E=3A=3A.html>

12. Титаренко М. Освітні інновації для розвитку компетентностей сталого розвитку в школі. *Освітний простір*. 2024. № 4. С. 55–67. URL: <https://scholar.google.com/citations?user=39PSOLcAAAAJ&hl=uk>

13. Бойко О. Й. Перспективи розвитку екологічної компетентності під час навчання віртуальної англомовної писемної комунікації в середній школі.

ScienceRise: Pedagogical Education. 2024. № 1 (58). URL:
https://journals.uran.ua/sr_edu/article/view/298911

14. Толочко С. Розвиток екологічної освіти у загальній середній школі.
Освітні інновації в Україні. 2025. № 5. С. 15–27. URL:
<https://scholar.google.com.au/citations?user=obzKlCgAAAAJ&hl=th>

15. Скакодуб Т. До проблеми формування екологічної компетентності у
школярів з порушеннями інтелектуального розвитку. 2023. С. 131–143. URL:
<https://example.com/scakodub-2023-ecol-competence>